

ПЕДАГОГІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Розглянуто психологічний зміст педагогічної толерантності як професійно важливої якості майбутнього педагога, що впливає на ефективність його праці, а також на взаємини з усіма суб'єктами освітнього процесу. Виділено основні психологічні компоненти толерантності: когнітивний, емоційний, поведінковий, вербальний та розкрито їх зміст.

Ключові слова: педагогічна толерантність, психологічні чинники: когнітивний, емоційний, поведінковий, вербальний.

ВАЛЕНТИНА ЛЯПУНОВА. ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ.

Аннотация. Рассмотрено психологическое содержание педагогической толерантности как профессионально значимого качества будущего педагога, влияющего на эффективность его труда и взаимоотношения с всеми участниками образовательного процесса. Выделены основные компоненты толерантности: когнитивный, эмоциональный, поведенческий, вербальный и раскрыто их содержание.

Ключевые слова: педагогическая толерантность, психологические компоненты: когнитивный, эмоциональный, поведенческий, вербальный.

Valentina Lyapunova. _PEDAGOGICAL TOLERANCE AS A FACTOR PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

Summary. _We consider the psychological content of pedagogical tolerance professionally important qualities of the future teacher affecting the efficiency of its work, and the relationship with all the actors of the educational process_ The

main psychological tolerance components: cognitive, emotional, behavioral, verbal and disclosed their content.

Keywords. teaching tolerance, psychological factors, cognitive, emotional, behavioral, verbal.

Сучасні умови розвитку суспільства висувають нові вимоги до педагога, що передбачають формування педагогічної толерантності. Необхідною умовою успішності педагогічної діяльності є прийняття дитини такою, якою вона є, прийняття самотності партнера по взаємодії. - Специфікою педагогічної діяльності є те, що рішення професійних цілей і завдань повністю знаходиться в площині комунікації і реалізується через комунікативну взаємодію, і тому в ній особливо значущими є питання спілкування, взаєморозуміння, співробітництва, діалогу. Відповідно, зростає рівень вимог до педагогічної толерантності як основного чиннику, що дозволяє майбутньому педагогу в подальшому досягти високого професійного рівня.

С. Л. Братченко вказує на багатоаспектність і неоднорідність психологічного змісту толерантності. Це означає, що неможливо з достатньою повнотою описати толерантність з опорою тільки на одне поняття, тільки в одному вимірі [2, с. 208].

Традиційно для опису складних психологічних процесів і явищ використовується тріада компонентів: когнітивний, емоційний і поведінковий. Когнітивний компонент толерантності розуміється через визнання складності, багатовимірності й різноманіття світу.

Емоційний компонент толерантності відображає необхідність розгляду емпатії як складової толерантних відносин. В якості окремої складової емоційного компоненту виділяється особливий вид емоційної стійкості – «афективна толерантність», суть якої полягає в здатності справлятися з емоційною напругою, терпимо ставитися до хворобливих переживань, тривозі без того, щоб пригнічувати або спотворювати їх.

Інший аспект цього виду толерантності пов'язаний, на думку С. Л. Братченко, [2, с. 209.] з терпимим ставленням до різних (включаючи яскраві, індивідуальні, незвичні форми) емоційних проявів інших людей. Розвинена афективна толерантність дозволяє людині краще усвідомлювати як власні емоційні процеси, так і переживання інших людей, не дратуючись і не приписуючи їм негативного сенсу. Поведінковий компонент толерантності зазвичай привертає до себе найбільше уваги дослідників, як при діагностиці, так і при навчанні. До поведінкової толерантності відноситься значна кількість конкретних умінь і здібностей, серед яких С. Л. Братченко виділяє: здатність до толерантного вислову і відстоювання власної позиції як точки зору (Я-висловлювання і т.п.); готовність до толерантного ставлення до висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираз їхньої точки зору, що має право на існування - незалежно від міри розбіжності з їх власними поглядами), вміння домовлятися (погоджувати позиції, досягати компромісу і консенсусу); толерантна поведінка в напружених і ексквізитних ситуаціях (при відмінності в точках зору, зіткненні думок або оцінок).

А також С. Л. Братченко пропонує виділити ще один умовний «компонент толерантності» - вербальний. Якщо когнітивний компонент передбачає реальну зміну сприйняття, розуміння, мислення, інтерпретації в напрямку реалізації принципів толерантності, то вербальний компонент обмежується лише «знанневою складовою». Це найбільш простий і поверхневий «вимір» толерантності (часто, по суті, декларативний), який може свідчити про знайомство людини з ідеями толерантності та здатності більш-менш виразно розповісти про це, але ще нічого не говорить про реальне її ставлення до цього [2, с. 219].

Педагогіка толерантності висуває певні вимоги до особистості вчителя. Це, перш за все, такі якості: відношення до людини як самоцінності, ставлення до себе як до самоцінності, тобто самоприйняття, самоповага, віра у свої можливості, потреба і здатність до перетворення себе, ставлення до

професії як способу самореалізації. Педагогіка толерантності ґрунтується на зміні ставлення до учня. Виходячи з позиції, що особистість може бути вихована тільки особистістю, виділяються особистісні установки, які вчитель реалізує по відношенню до учнів: щирість у вираженні власних почуттів, переживань і думок, активне слухання і емпатія почуттів і станів дітей, вираз свого розуміння їх почуттів і безумовне прийняття кожного учня як особистості.

Психологічний аналіз прояву толерантності у процесі педагогічної діяльності вчителя свідчить про те, що вона є професійно важливою якістю особистості вчителя. Аналізуючи особливості толерантності вчителя в педагогічному процесі, Ю. П. Поваренков визначає два види толерантності педагога: соціальна (або соціально-психологічна) і психологічна (або психофізіологічна). Наявність соціальної толерантності дозволяє вчителю ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, а сформованість психологічної толерантності забезпечує високу стійкість вчителя до численних професійних стресів і сприяє ефективній побудові професійної кар'єри. Ю. П. Поваренков пропонує виділяти в соціальній толерантності структурні компоненти: динамічні і операційні. Динамічна сторона толерантності визначається змістом мотиваційної сфери вчителя (готовність прийняти учня, таким, який він є), системою його цінностей, інтересів, переконань і соціальних установок. Операційну основу соціальної толерантності, на думку науковця, складають конкретні знання, вміння та здібності (знання про психологічні особливості людей, здатність спілкуватися з різними людьми, здатність контролювати процес спілкування та ін.) [5, с.23 -25].

Отже, під педагогічною толерантністю слід розуміти володіння вміннями та навичками толерантної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу; установку на толерантність як активну позицію щодо формування толерантності своєї особистості, особистості учнів та їх батьків; як якість особистості; як норму власної поведінки, що представляє собою одну зі

складових педагогічної етики. Педагогічна толерантність є соціальною категорією і проявляється в установці на прийняття іншої людини, на емпатійне розуміння, на відкрите і довірче спілкування.

Навик толерантності як характеристики освіченої людини сприяє спокійному освоєнню будь-яких знань, занять і коректній, безконфліктній участі в будь-якій комунікації. Одним із соціальних інститутів, що сприяють формуванню засад толерантності, є освіта, в якій плідно використовуються діалог, співпраця, повага між усіма суб'єктами освітнього процесу.

Зважаючи на все вищесказане, ми вважаємо, що комунікативна педагогічна толерантність може бути розглянута як професійно важлива якість майбутнього педагога, що впливає на ефективність його праці, а також на взаємини з усіма суб'єктами освітнього процесу з точки зору професійного становлення фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
2. Братченко С. Л. Межличностной диалог и его основные атрибуты // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. – М., 1997. – С. 201 – 222.
3. Клепцова Е.Ю. Психология и педагогика толерантности: / Е.Ю.Клепцова / Учебное пособие. - М.: Академический Проект, 2004. – 350 с.
4. Личность в едином образовательном пространстве / под ред. К.Л.Крутий. – Запорожье: ООО «ЛИПС», ЛТД, 2011. – 428 с.
5. Поваренков Ю. П. Педагогическая толерантность как профессионально важное качество педагога: монография / Ю. П. Поваренков, О. Б. Нурлигаянова. – Архангельск: САФУ, 2014. – 159 с.